PHÁT TRIỂN TƯ DUY PHẢN BIỆN CHO SINH VIÊN TRONG GIẢNG DẠY CÁC MÔN TRIẾT HỌC

Phan Thanh Hương
Khoa Lý luận Chính trị- Pháp luật , Trường Đại học Điện Lực

Tóm tắt: *Trong bối cảnh chuyển đổi số và toàn cầu hóa tri thức, tư duy phản biện trở thành năng lực cốt lõi của người học đại học. Tuy nhiên, việc giảng dạy các môn Triết học hiện nay vẫn còn nặng về truyền thụ tri thức, chưa phát huy được vai trò phát triển năng lực tư duy của sinh viên. Bài báo tập trung phân tích cơ sở lý luận và thực tiễn của việc phát triển tư duy phản biện trong giảng dạy Triết học, đồng thời đề xuất các định hướng và giải pháp đổi mới theo hướng tiếp cận năng lực, công nghệ số và học tập tích cực. Nghiên cứu góp phần nâng cao chất lượng giảng dạy các môn lý luận chính trị trong bối cảnh giáo dục hiện đại.*

Từ khóa: *tư duy phản biện, giảng dạy Triết học, đổi mới giáo dục, chuyển đổi số, năng lực sinh viên.*

DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS IN STUDENTS IN PHILOSOPHY TEACHING

Abstract*: In the context of digital transformation and the globalization of knowledge, critical thinking has become a core competency for university students. However, current philosophy teaching still heavily emphasizes knowledge transmission and has not yet fully developed students' critical thinking abilities. This paper focuses on analyzing the theoretical and practical basis of developing critical thinking skills in philosophy teaching, while proposing directions and solutions for innovation towards a competency-based approach, digital technology, and active learning. The research contributes to improving the quality of teaching political theory subjects in the context of modern education.*

Keywords*: critical thinking, philosophy teaching, educational innovation, digital transformation, student competencies.*

Nhận bài: 18/05/2026 Phản biện: 18/06/2026 Duyệt đăng: 21/06/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh chuyển đổi số và toàn cầu hóa tri thức diễn ra mạnh mẽ, giáo dục đại học đang đứng trước yêu cầu cấp thiết phải chuyển từ mô hình truyền thụ tri thức sang phát triển năng lực người học. Trong đó, tư duy phản biện được xem là một trong những năng lực cốt lõi, giúp sinh viên không chỉ tiếp nhận tri thức một cách chủ động mà còn biết phân tích, đánh giá và vận dụng tri thức vào thực tiễn một cách sáng tạo và hiệu quả. Đặc biệt, trong kỷ nguyên số – nơi thông tin đa chiều, phức tạp và dễ bị thao túng – năng lực phản biện càng trở nên quan trọng đối với sinh viên.

Đối với các môn Triết học, tư duy phản biện không chỉ là mục tiêu giáo dục mà còn là bản chất nội tại của môn học. Triết học, với đặc trưng là tư duy lý luận và tư duy biện chứng, đòi hỏi người học phải biết đặt vấn đề, hoài nghi khoa học và lập luận logic. Tuy nhiên, trong thực tiễn giảng dạy hiện nay, các môn Triết học ở nhiều cơ sở giáo dục đại học vẫn còn nặng về truyền đạt kiến thức, chưa thực sự chú trọng đến việc phát triển năng lực tư duy cho sinh viên. Điều này dẫn đến tình trạng sinh viên học tập thụ động, thiếu khả năng phân tích và phản biện trước các vấn đề lý luận cũng như thực tiễn.

Xuất phát từ yêu cầu đổi mới giáo dục và thực tiễn giảng dạy, việc nghiên cứu phát triển tư duy phản biện cho sinh viên trong giảng dạy các môn Triết học có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc. Bài báo tập trung làm rõ cơ sở lý luận, phân tích thực trạng và đề xuất các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả phát triển tư duy phản biện cho sinh viên, góp phần đổi mới phương pháp giảng dạy các môn lý luận chính trị trong bối cảnh hiện nay.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Cơ sở lý luận và ý nghĩa của tư duy phản biện trong giảng dạy Triết học

Tư duy phản biện (critical thinking) được hiểu là quá trình phân tích, đánh giá và lập luận một cách logic, có căn cứ nhằm đi đến những kết luận hợp lý. Đây không chỉ là kỹ năng học tập mà còn là năng lực trí tuệ cốt lõi giúp người học thích ứng với xã hội tri thức.

Trong triết học, tư duy phản biện mang tính bản chất. Ngay từ thời cổ đại, triết học đã hình thành như một hoạt động "truy vấn" (questioning), đặt nghi vấn về thế giới, con người và nhận thức. Do đó, giảng dạy triết học không chỉ nhằm truyền đạt hệ thống khái niệm, phạm trù mà còn phải rèn luyện năng lực tư duy biện chứng, tư duy logic và khả năng phản biện.

Dưới góc độ giáo dục hiện đại, tư duy phản biện là một trong những năng lực cốt lõi của công dân thế kỷ XXI. Theo các khung năng lực quốc tế, sinh viên cần có khả năng:

• Phân tích thông tin đa chiều
• Đánh giá độ tin cậy của tri thức
• Nhận diện thiên kiến và ngụy biện
• Lập luận và bảo vệ quan điểm cá nhân

Đối với các môn Triết học Mác – Lênin, tư duy phản biện còn giúp sinh viên:

• Hiểu sâu bản chất các quy luật triết học
• Tránh học thuộc máy móc
• Vận dụng lý luận vào thực tiễn
• Có khả năng phản bác các quan điểm sai lệch

Như vậy, phát triển tư duy phản biện không chỉ là yêu cầu phương pháp mà còn là mục tiêu cốt lõi của giảng dạy Triết học.

2.2. Thực trạng phát triển tư duy phản biện trong giảng dạy các môn Triết học hiện nay

Trong thực tiễn giảng dạy tại nhiều cơ sở giáo dục đại học, việc phát triển tư duy phản biện cho sinh viên vẫn còn nhiều hạn chế.

Thứ nhất, phương pháp giảng dạy còn nặng về truyền thụ một chiều. Giảng viên chủ yếu sử dụng thuyết trình, sinh viên ghi chép và học thuộc, ít có cơ hội tranh luận hoặc phản biện.

Thứ hai, nội dung giảng dạy còn mang tính hàn lâm, xa rời thực tiễn. Các vấn đề triết học chưa được liên hệ với các hiện tượng xã hội, đời sống số hoặc các vấn đề đương đại mà sinh viên quan tâm.

Thứ ba, sinh viên còn thiếu kỹ năng phản biện. Nhiều sinh viên: Ngại phát biểu ;Thiếu tự tin khi tranh luận ;Chưa biết cách lập luận logic ;Dễ bị ảnh hưởng bởi thông tin trên mạng xã hội

Thứ tư, việc ứng dụng công nghệ số trong giảng dạy chưa hiệu quả. Mặc dù có nhiều công cụ hỗ trợ học tập, nhưng việc khai thác để phát triển tư duy phản biện còn hạn chế.

Một số khảo sát thực tiễn cho thấy: Tỷ lệ sinh viên chủ động đặt câu hỏi trong giờ học còn thấp; Hoạt động thảo luận nhóm chưa thực sự hiệu quả; Đánh giá học tập chủ yếu vẫn dựa vào ghi nhớ

Những hạn chế này cho thấy cần có sự đổi mới mạnh mẽ cả về nội dung, phương pháp và môi trường học tập nhằm phát triển tư duy phản biện cho sinh viên.

2.3. Giải pháp phát triển tư duy phản biện trong giảng dạy các môn Triết học

Trong bối cảnh giáo dục đại học hiện nay, việc phát triển tư duy phản biện cho sinh viên không thể dừng lại ở việc bổ sung nội dung hay tăng cường yêu cầu học tập, mà cần được triển khai thông qua những giải pháp mang tính hệ thống, gắn với đặc thù của các môn Triết học và bối cảnh chuyển đổi số. Trên cơ sở đó, có thể tập trung vào ba nhóm giải pháp cơ bản sau:

Trước hết, cần đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng phát huy vai trò chủ thể nhận thức của sinh viên, xem đây là điều kiện tiên quyết để hình thành tư duy phản biện. Trong thực tiễn giảng dạy Triết học, nếu vẫn duy trì lối truyền thụ một chiều, nhấn mạnh ghi nhớ khái niệm và nguyên lý, thì sinh viên khó có cơ hội đặt câu hỏi, phản biện hay bảo vệ quan điểm. Vì vậy, giảng viên cần chuyển mạnh sang các phương pháp dạy học tích cực như dạy học nêu vấn đề, tranh biện học thuật, học tập theo tình huống và đối thoại Socratic. Những phương pháp này không chỉ giúp sinh viên tiếp cận tri thức một cách chủ động mà còn buộc họ phải phân tích, so sánh và đánh giá các lập luận khác nhau. Chẳng hạn, khi giảng dạy các nguyên lý của chủ nghĩa duy vật biện chứng, giảng viên có thể đưa ra các tình huống thực tiễn xã hội chứa đựng mâu thuẫn, yêu cầu sinh viên vận dụng quy luật để giải thích và tranh luận, qua đó hình thành năng lực lập luận logic và tư duy đa chiều. Điểm cốt lõi của giải pháp này không phải là thay đổi hình thức bề ngoài của giờ học, mà là chuyển đổi bản chất của quá trình nhận thức – từ tiếp nhận thụ động sang kiến tạo tri thức thông qua phản biện.

Thứ hai, cần thiết kế nội dung và hoạt động học tập theo hướng gắn lý luận Triết học với thực tiễn đời sống và các vấn đề đương đại, nhằm tạo "đất" cho tư duy phản biện phát triển. Một trong những hạn chế phổ biến của việc dạy học Triết học là nội dung còn mang tính trừu tượng cao, xa rời trải nghiệm của người học, khiến sinh viên khó hình thành nhu cầu phản biện. Do đó, việc tái cấu trúc nội dung theo hướng liên hệ với các vấn đề như mạng xã hội, trí tuệ nhân tạo, đạo đức số, phát triển bền vững hay biến đổi giá trị xã hội là hết sức cần thiết. Khi được đặt trong những bối cảnh gần gũi và có tính tranh luận, các phạm trù và quy luật triết học sẽ trở thành công cụ để sinh viên lý giải và đánh giá hiện thực, thay vì chỉ là tri thức lý thuyết. Đồng thời, giảng viên có thể tổ chức các nhiệm vụ học tập như phân tích tình huống, viết tiểu luận phản biện, hoặc thực hiện dự án học tập gắn với khảo sát xã hội, qua đó khuyến khích sinh viên sử dụng lập luận dựa trên bằng chứng. Việc kết nối lý luận với thực tiễn không chỉ giúp nâng cao hứng thú học tập mà còn tạo môi trường tự nhiên để tư duy phản biện được kích hoạt và phát triển.

Cuối cùng, cần đổi mới phương thức kiểm tra, đánh giá theo hướng coi trọng năng lực tư duy phản biện thay vì chỉ đo lường mức độ ghi nhớ kiến thức. Thực tế cho thấy, nếu hình thức đánh

giá vẫn chủ yếu là các bài thi tái hiện nội dung, thì dù phương pháp giảng dạy có đổi mới, sinh viên vẫn có xu hướng học thụ động để "đối phó" với kỳ thi. Vì vậy, cần xây dựng hệ thống đánh giá đa dạng, kết hợp giữa đánh giá quá trình và đánh giá tổng kết, trong đó chú trọng các tiêu chí như khả năng đặt vấn đề, lập luận logic, sử dụng minh chứng và phản biện quan điểm khác. Các hình thức như bài luận học thuật, thuyết trình, tranh biện nhóm, phản hồi chéo giữa sinh viên hay hồ sơ học tập (portfolio) nên được áp dụng linh hoạt. Quan trọng hơn, giảng viên cần xây dựng rubrics đánh giá rõ ràng, minh bạch để định hướng cho sinh viên phát triển năng lực phản biện một cách có hệ thống. Khi cách đánh giá thay đổi theo hướng đề cao tư duy, nó sẽ tạo động lực mạnh mẽ buộc người học phải thay đổi cách học, từ đó góp phần hình thành năng lực phản biện bền vững.

Tóm lại, ba giải pháp trên có mối quan hệ chặt chẽ và tác động qua lại lẫn nhau, trong đó đổi mới phương pháp giảng dạy giữ vai trò trung tâm, thiết kế nội dung là nền tảng, còn đổi mới đánh giá là động lực thúc đẩy. Việc triển khai đồng bộ các giải pháp này sẽ góp phần quan trọng trong việc nâng cao chất lượng giảng dạy các môn Triết học, đồng thời phát triển tư duy phản biện – một năng lực cốt lõi của sinh viên trong bối cảnh xã hội tri thức và chuyển đổi số hiện nay

III. KẾT LUẬN

Phát triển tư duy phản biện cho sinh viên trong giảng dạy các môn Triết học không chỉ là một yêu cầu mang tính phương pháp mà còn là mục tiêu cốt lõi của giáo dục đại học trong bối cảnh chuyển đổi số và xã hội tri thức. Việc hình thành năng lực này giúp sinh viên vượt qua lối học thụ động, từng bước xây dựng tư duy độc lập, khả năng lập luận logic và năng lực đánh giá các vấn đề một cách khoa học, khách quan.

Trên cơ sở phân tích lý luận và thực tiễn, bài báo đã chỉ ra những hạn chế trong giảng dạy Triết học hiện nay, đồng thời đề xuất các giải pháp mang tính hệ thống, bao gồm đổi mới phương pháp dạy học theo hướng tích cực hóa người học, gắn lý luận với thực tiễn và đổi mới kiểm tra – đánh giá theo định hướng phát triển năng lực. Những giải pháp này có mối quan hệ chặt chẽ, bổ trợ lẫn nhau, góp phần tạo nên môi trường học tập thúc đẩy tư duy phản biện phát triển bền vững.

Trong thời gian tới, để các giải pháp phát huy hiệu quả, cần có sự phối hợp đồng bộ giữa nhà trường, giảng viên và người học, cùng với việc tăng cường ứng dụng công nghệ số trong giảng dạy. Đây sẽ là nền tảng quan trọng nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy các môn Triết học, đồng thời góp phần đào tạo nguồn nhân lực có tư duy độc lập, sáng tạo và thích ứng với những biến đổi nhanh chóng của xã hội hiện đại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể, Hà Nội.

Ban Chấp hành Trung ương Đảng (2013), Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, Hà Nội.

Facione, P.A. (1990), Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction, American Philosophical Association.

Paul, R. & Elder, L. (2006), Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life, Pearson Prentice Hall.

Phạm Minh Hạc (2012), Giáo dục Việt Nam trước ngưỡng cửa thế kỷ XXI, Nxb Giáo dục Việt Nam.

Trần Bá Hoành (2006), Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa, Nxb Đại học Sư phạm.

Nguyễn Cảnh Toàn (2004), Khơi dậy tiềm năng sáng tạo, Nxb Giáo dục.

Phan Trọng Ngọ (2005), Dạy học và phương pháp dạy học trong nhà trường, Nxb Đại học Sư phạm.